ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№7(1)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 146 sahifa,
1-iyul, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning milliy qadriyatlarga oid tasavvurlarini shakllantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari 10
Davlatnazarova Ziyodabonu Muxtor qizi

Talabalarning xulqidagi deviatsiya darajasining yuqorilab ketishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillar 16
Ergashev Jo'rabek Xalilovich

Zo'ravonlikka uchragan bolalarni va ularning oilalarini zo'ravonlikdan himoya qilishning normativ-huquqiy va ijtimoiy-psixologik asoslari 19
Ergasheva Gullolaxon Nosirjon qizi

Tinglab tushunish kompetensiyasining psixolingvistik va pedagogik asoslari 24
Jonbo'tayeva Maxarramxon

O'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasining kasbiy kompetentlik tizimidagi o'rni 27
Kutliyeva Feruzaxon Yusupovna

Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini ta'minlashga xizmat qiluvchi zamonaviy kompleksni rivojlantirish 31
Yunusov Mirsaid Xudayarovich, Istamova Sevdo Ashirqul qizi

Elektr tizimlari dinamik barqarorligini STEAM va Spiral (Regressus, Progressus) metodlari asosida o'qitish 35
Safarov Xoliyor Sayyid Safar o'g'li

O'quvchilarda badiiy-estetik did va dizaynerlik ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi 39
Norbutayeva Dilafruz Abdurasulovna

Talabalarda ijtimoiy yetuklikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari va uning ta'lim sifatiga ta'siri 43
Rahimova Nazokatxon Kasimdjonovna

Model for Improving Students' Professional Competencies Based on Motivational Learning Approach 49
Alibekova Mahzuna

Bo'lajak tarix o'qituvchilarining tarixiy tafakkurini shakllantirishning tuzilmasi va pedagogik komponentlari 54
Djumaniyazov Farxod Ulugbekovich

Yengil atletika bilan shug'ullanuvchi 14-16 yoshli sportchi qizlarda mashg'ulotlar davomiyligi 59
Oralova Bibixol Husniddin qizi, G'ulomova Maftuna Sayfulla qizi

Boshlang'ich ta'limda ingliz tilini o'yinlar orqali o'rgatish 64
Ruzmetova D. A.

Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchisining axloqiy faoliyatini shakllantirishda pedagogik vositalarning imkoniyatlari 68
Saydanova Dilafruz Sadirdinovna

Xorijiy tajribalar va zamonaviy yondashuvlar asosida tyutorlar kasbiy salohiyatini rivojlantirishda malaka oshirish tizimini takomillashtirish 75
Ubaydullayev Zuxriddin Botirovich

Effective Classroom Activities for Developing Speaking Skills Among EFL Learners 79
Akhmatova Munisa Orif qizi

Xalqaro va milliy baholash dasturlarini hisobga olgan holda boshlang'ich ta'lim mazmunini yangi ta'lim trendlari bilan boyitish 86
Gulmira Abdullayeva, Egamberganova Yorqinoy Olloberganqizi

Ijtimoiy tarmoqlarning shaxs identifikatsiyasiga ta'sirining ijtimoiy-psixologik omillari 90
Tojiboyeva Nodiraxon Tursunaliyevna

Analysis of the Methodology for Developing Students' Creative Thinking Competence Using Artificial Intelligence Tools Based on STEAM Educational Technologies 94
Tursunalieva Nazokat Tokhir qizi

Oliy ta'lim muassasalarida e-Portfolio ma'lumotlarini markazlashmagan tarzda boshqarishning afzalliklari va muammolari 102
Yusupova Dono Adambayevna, Jalolov Tursunbek Sadrriddinovich

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining inklyuziv-tolerantlik haqidagi qarashlari tahlili 110
Amangeldiyeva Adolat Ravshanbek qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarni savod o'rgatishga tayyorlashning samarali shakl, metod va didaktik vositalari 115
Go'zal Qurbonova

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda hayot xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishning dolzarb pedagogik masalalari 121
Muratova Munavvar O'rol qizi

Tarkibida toponimlar mavjud maqol va matallarning lingvomadaniy xususiyatlari va ularni o'qitishning lingvodidaktik asoslari 126
Usmonova Zamira Jaxongirovna

Psixologik-pedagogik tadqiqotlarda tassavur fenomenologiyasi 130
Axmedova Shaxlo Shoxob qizi

Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi (haykaltaroshlik san'ati misolida) 133
Panayeva Maloxat Muminovna

Взаимосвязь склонности к сравнению внешности, интернет-зависимости и уровня притязаний у студентов-юношей 136
Багдасарова Диана Левоновна

Роль каракалпакской народной национальной музыки в формировании духовно-нравственных качеств учащихся 141
Зарымова Турсынай Бердибай кызы

MAKTABGACHA PRE-SCHOOL ДОШКОЛЬНОЕ

TARKIBIDA TOPONIMLAR MAVJUD MAQOL VA MATALLARNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI VA ULARNI O'QITISHNING LINGVODIDAKTIK ASOSLARI

Usmonova Zamira Jaxongirovna
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
O'zbek tili va adabiyoti kafedrasi katta o'qituvchisi

ORCID 0009-0003-9672-0415

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarkibida toponimlar mavjud bo'lgan maqol va matallarning lingvomadaniy xususiyatlari hamda ularning til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ifodalashdagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqotda ushbu birliklarning xalqning tarixiy, geografik va ijtimoiy tajribasini aks ettirishi, milliy dunyoqarashni shakllantirishdagi ahamiyati hamda madaniyatlararo kommunikatsiyadagi funksiyalari yoritilgan.

Tadqiqot jarayonida qiyosiy, semantik va lingvomadaniy tahlil metodlaridan foydalanilib, turli tillardagi ekvivalent maqol va matallar o'rganilgan. Shuningdek, toponimli maqol va matallardan ta'lim jarayonida foydalanishning lingvodidaktik asoslari tahlil qilinib, ularning o'quvchilarda kommunikativ va madaniyatlararo kompetensiyalarni rivojlantirishdagi o'rni asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari mazkur til birliklari nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: toponimlar, maqol va matallar, lingvomadaniyat, madaniy leksika, milliy realiyalar, tarjima, lingvodidaktika, madaniyatlararo kommunikatsiya, kommunikativ kompetensiya, semantik tahlil.

Abstract: This article examines the linguocultural characteristics of proverbs and sayings containing toponyms and analyzes their role in reflecting the interrelationship between language and culture. Particular attention is paid to the way these linguistic units represent the historical, geographical, and social experience of a nation, contribute to the formation of a national worldview, and facilitate intercultural communication.

The study employs comparative, semantic, and linguocultural analysis to investigate equivalent proverbs and sayings across different languages. Furthermore, the article explores the linguodidactic foundations of using toponymic proverbs and sayings in the educational process and substantiates their contribution to the development of students' communicative and intercultural competencies. The findings demonstrate that these linguistic units possess not only theoretical value but also considerable practical significance.

Key words: toponyms, proverbs and sayings, linguocultural studies, cultural vocabulary, national realia, translation, linguodidactics, intercultural communication, communicative competence, semantic analysis.

Аннотация: В статье анализируются лингвокультурные особенности пословиц и поговорок, содержащих топонимы, а также их роль в отражении взаимосвязи языка и культуры. Особое внимание уделяется тому, как данные языковые единицы отражают исторический, географический и социальный опыт народа, формируют национальную картину мира и способствуют межкультурной коммуникации.

В исследовании применяются сравнительный, семантический и лингвокультурный методы анализа, позволяющие сопоставить эквивалентные пословицы и поговорки разных языков. Кроме того, рассматриваются лингводидактические основы использования топонимических пословиц и поговорок в образовательном процессе и обосновывается их значение в развитии коммуникативной и межкультурной компетентности обучающихся. Полученные результаты свидетельствуют о высокой теоретической и практической значимости данных языковых единиц.

Ключевые слова: топонимы, пословицы и поговорки, лингвокультура, культурная лексика, национальные реалии, перевод, лингводидактика, межкультурная коммуникация, коммуникативная компетентность, семантический анализ.

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslikda til va madaniyat oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqlikni oʻrganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Til nafaqat aloqa vositasi, balki xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy hayoti va madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim tizimdir. Shu nuqtai nazardan, xalq ogʻzaki ijodi namunalari, xususan, maqol va matallar alohida ilmiy qiziqish uygʻotadi.

Tarkibida toponimlar mavjud boʻlgan maqol va matallar yanada murakkab hamda koʻp qatlamli semantik tuzilishga ega boʻlib, ular orqali nafaqat umumiy hayotiy tajriba, balki aniq hududiy, geografik va tarixiy maʼlumotlar ham uzatiladi. Bunday birliklar lingvomadaniyatshunoslik nuqtai nazaridan muhim manba boʻlib xizmat qiladi.

Toponimli maqol va matallar orqali oʻrganuvchilar muayyan xalq yashaydigan hudud, uning tabiiy sharoiti, iqlimi, iqtisodiy faoliyati va madaniy hayoti haqida tasavvurga ega boʻladilar. Bu esa, oʻz navbatida, madaniyatlararo muloqotni samarali tashkil etishda muhim omil hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mazkur tadqiqotning nazariy asoslarini shakllantirishda til, madaniyat, tarjima va madaniyatlararo muloqot masalalariga oid ilmiy manbalardan foydalanildi.

N. Mahmudovning til va madaniyat munosabatlariga bagʻishlangan qarashlari maqol va matallarning xalq tafakkuri, tarixiy xotirasi hamda milliy qadriyatlarini ifodalovchi birlik sifatidagi ahamiyatini ochib berishda muhim nazariy manba boʻlib xizmat qiladi.

Sh. Safarovning kognitiv tilshunoslikka oid ishlari esa toponimli maqol va matallarda aks etadigan obrazli tafakkur, assotsiativ bogʻlanish va konseptual mazmunni tahlil qilish imkonini beradi [1].

S. Rahimov, V. Komissarov, S. Vlahov va S. Florin asarlarida tarjima jarayonida milliy-madaniy birliklarni toʻgʻri yetkazish, realiyalar hamda ekvivalentsiz leksikaning xususiyatlarini hisobga olish masalalari yoritilgan. Bu qarashlar toponimli maqol va matallarni boshqa tilga tarjima qilishda ularning milliy koloritini saqlash zarurligini asoslaydi.

E. Nida, P. Newmark, M. Baker va H. Vermeer tadqiqotlarida tarjimaning kommunikativ, funksional hamda madaniy jihatlari keng tahlil qilingan boʻlib, ular maqol va matallarning mazmunini kontekst asosida talqin qilishda muhim ahamiyatga ega [2].

E. Hall, C. Kramsch, S. Ter-Minasova va V. Maslova ishlarida tilning madaniyat bilan uzviy bogʻliqligi, madaniyatlararo muloqot, lingvomadaniy birliklar hamda milliy dunyoqarash masalalari ilmiy asosda yoritilgan. Ushbu manbalar tadqiqotda toponimli maqol va matallarni nafaqat lingvistik birlik, balki muayyan xalqning geografik, tarixiy va madaniy tajribasini aks ettiruvchi lingvomadaniy hodisa sifatida oʻrganishga nazariy asos yaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bir nechta ilmiy yondashuv va metodlardan kompleks tarzda foydalanildi. Avvalo, qiyosiy-tahliliy metod asosida turli tillardagi maqol va matallar oʻrganilib, ularning semantik hamda strukturaviy xususiyatlari solishtirildi. Ushbu metod yordamida bir xil mazmunni ifodalovchi, biroq turli til vositalari orqali ifodalangan birliklar aniqlandi.

Lingvomadaniy tahlil orqali maqol va matallarda aks etgan milliy-madaniy komponentlar, yaʼni urf-odatlar, qadriyatlar, tarixiy voqealar va geografik nomlarning oʻrni oʻrganildi. Semantik tahlil esa alohida tushunchalarning maʼno qirralarini ochib berishga xizmat qildi [3].

Bundan tashqari, lingvodidaktik yondashuv asosida olingan natijalarni taʼlim jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlari ham koʻrib chiqildi. Xususan, umumtaʼlim maktablarida maqol va matallardan foydalanishning samarali usullari tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, tarkibida toponimlar mavjud boʻlgan maqol va matallar oʻzida keng qamrovli madaniy axborotni mujassam etadi. Ular orqali xalqning tarixiy rivojlanishi, geografik joylashuvi va turmush tarziga oid muhim maʼlumotlar ifodalanadi.

Aniqlanishicha, turli tillarda bir xil mazmunni ifodalovchi maqol va matallar mavjud boʻlsa-da, ularning ifoda vositalari keskin farq qiladi. Bu farqlar har bir xalqning oʻziga xos dunyoqarashi va tafakkur tarziga bogʻliq [4].

Masalan, ayrim maqollarda aniq geografik obyektlar (daryo, togʻ, shahar nomlari) keltirilsa, boshqalarida umumiy obrazlar orqali mazmun ifodalanadi. Bu esa til birliklarining madaniy xosligini yanada kuchaytiradi.

MAKTABGACHA PRE-SCHOOL ДОШКОЛЬНОЕ

Shuningdek, tadqiqot davomida quyidagi natijalar ham aniqlandi:

- maqol va matallar madaniy stereotiplarni shakllantiradi;
- ular oʻrganuvchilarda assotsiativ tafakkurni rivojlantiradi;
- madaniyatlararo farqlarni anglashga yordam beradi.

Olingan natijalar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, maqol va matallarni oʻrganish til oʻrganish jarayonining ajralmas qismi boʻlishi kerak. Ayniqsa, tarkibida toponimlar mavjud boʻlgan birliklar oʻquvchilarning nafaqat til, balki madaniy bilimlarini ham boyitadi [5].

Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois maqol va matallardan foydalanish quyidagi kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi:

- kommunikativ kompetensiya;
- sotsiolingvistik kompetensiya;
- pragmatik kompetensiya;
- madaniyatlararo kompetensiya.

Bundan tashqari, oʻqitish jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish samarali natija beradi. Masalan:

- rolli oʻyinlar;
- munozaralar;
- guruhli ishlanmalar;
- kontekstual mashqlar.

Ayniqsa, kichik yoshdagi oʻquvchilar bilan ishlashda oʻyin texnologiyalaridan foydalanish muhimdir. Bu usul oʻquvchilarning diqqatini jamlashga, darsga qiziqishini oshirishga va bilimni mustahkamlashga yordam beradi. Shuningdek, koʻrgazmalilik tamoyilini qoʻllash, ya'ni rasmlar, xaritalar va videomateriallar orqali tushuntirish mavzuni yanada aniqroq anglash imkonini beradi. Bu, ayniqsa, toponimlar bilan bogʻliq mavzularda juda muhimdir [6].

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Darsliklarni yaratishda lingvodidaktik tamoyillarga qat'iy amal qilish zarur.
2. Maqol va matallarni kontekst asosida oʻrgatish lozim.
3. Oʻquv materiallariga milliy qadriyatlar aks etgan matnlarni kiritish maqsadga muvofiq.
4. Oʻquvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish kerak.
5. Interaktiv va innovatsion metodlardan keng foydalanish tavsiya etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, tarkibida toponimlar mavjud boʻlgan maqol va matallar til va madaniyat oʻrtasidagi murakkab hamda koʻp qirrali munosabatlarni aks ettiruvchi muhim lingvomadaniy birliklar hisoblanadi. Bunday birliklar faqatgina til hodisasi sifatida emas, balki muayyan xalqning tarixiy taraqqiyoti, geografik joylashuvi, ijtimoiy hayoti va madaniy qadriyatlarini oʻzida mujassam etgan noyob madaniy kod sifatida namoyon boʻladi. Ular orqali xalqning koʻp asrlik tajribasi, turmush tarzi, dunyoqarashi va mentaliteti avloddan avlodga uzluksiz ravishda yetkazib boriladi [7].

Toponimli maqol va matallarning yana bir muhim jihati shundaki, ular oʻzida aniq hududiy belgilarni saqlagan holda til birliklariga milliy kolorit va obrazlilik baxsh etadi. Bu esa ularni nafaqat lingvistik, balki madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan ham qimmatli tadqiqot obyektiga aylantiradi. Ayniqsa, turli tillardagi shunga oʻxshash birliklarni qiyosiy oʻrganish orqali xalqlarning umumiy va oʻziga xos jihatlarini aniqlash imkoniyati kengayadi.

Bunday birliklarni oʻrganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyat kasb etadi. Xususan, ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish oʻquvchilarning til bilimini chuqurlashtirish bilan birga, ularning madaniyatlararo kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Maqol va matallar asosida tashkil etilgan mashgʻulotlar oʻquvchilarning mantiqiy fikrlashini, obrazli tafakkurini va nutq madaniyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ular orqali oʻquvchilar boshqa xalqlarning qadriyatlari va dunyoqarashiga hurmat bilan yondashishni oʻrganadilar [8].

Zamonaviy globallashuv sharoitida turli madaniyatlar oʻrtasidagi oʻzaro aloqalar tobora kengayib borayotgan bir paytda, bunday lingvomadaniy birliklarning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Chunki ular madaniyat-

lararo muloqotni samarali tashkil etishda, noto‘g‘ri talqin va tushunmovchiliklarning oldini olishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli, tarjima jarayonida ham toponimli maqol va matallarning mazmunini to‘g‘ri yetkazish, ularning milliy xususiyatlarini saqlab qolish muhim vazifa hisoblanadi.

Kelgusida ushbu yo‘nalishda yanada chuqurroq va tizimli tadqiqotlar olib borish zarur. Xususan, toponimli maqol va matallarning lingvistik va madaniy tasnifini ishlab chiqish, ularning turli tillardagi ekvivalentlarini aniqlash hamda qiyosiy tahlil qilish muhim ilmiy vazifalardan biridir. Bundan tashqari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida ularni o‘qitish metodikasini takomillashtirish, interaktiv va innovatsion usullarni keng joriy etish ham dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda. Shuningdek, amaliy jihatdan qaralganda, o‘quvchilar va tarjimonlar uchun maxsus lug‘atlar, elektron resurslar hamda o‘quv qo‘llanmalarini yaratish muhim ahamiyatga ega. Bunday manbalar orqali toponimli maqol va matallarni o‘rganish va ulardan samarali foydalanish imkoniyatlari yanada kengayadi.

Umuman olganda, tarkibida toponimlar mavjud bo‘lgan maqol va matallarni o‘rganish tilshunoslik, madaniyatshunoslik va ta’lim nazariyasining kesishgan nuqtasida joylashgan dolzarb ilmiy yo‘nalishlardan biri bo‘lib, u kelgusida ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmaydi, aksincha, yangi ilmiy yondashuvlar bilan yanada boyib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mahmudov, N. (2010). Til va madaniyat. Toshkent: Fan.
2. Safarov, Sh. (2006). Kognitiv tilshunoslik asoslari. Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi.
3. Rahimov, S. (2012). Tarjimashunoslik asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Nida, E. A. (1993). Language, Culture and Translating. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
5. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation. London: Prentice Hall.
6. Baker, M. (2011). In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge.
7. Vermeer, H. J. (1989). Skopos and Commission in Translational Action. Heidelberg.
8. Hall, E. T. (1976). Beyond Culture. New York: Anchor Books.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №7(1)

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.